

СЕКЦІЯ 1 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81'25:33

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Кобзар О.І., к.філол.н.,
*професор кафедри ділової іноземної мови,
Полтавський університет економіки і торгівлі*

У статті виокремлюється економічний переклад як особливий вид перекладу, актуалізований нестримним розвитком інформації й комунікації в галузі економіки. Розглядаються теоретичні та практичні проблеми перекладу: типологія економічних текстів, вибір методу перекладу, особливості усного й письмового перекладу.

Ключові слова: економічний переклад, типологія, методи перекладу, усний, письмовий переклад.

В статье выделяется экономический перевод как особый вид перевода, актуализированный стремительным развитием информации и коммуникации в области экономики. Рассматриваются теоретические и практические проблемы перевода: типология экономических текстов, выбор метода перевода, особенности устного и письменного перевода.

Ключевые слова: экономический перевод, типология, методы перевода, устный, письменный перевод.

Kobzar E.I. FOUNDATIONS OF ECONOMIC TRANSLATION

This article is dedicated to economic translation as a special kind of translation, which is updated of rapid development of information and communication in the field of economics. The theoretical and practical problems of translation are highlighted: the typology of economic texts, the choice of the method of translation, especially the interpretation and translation.

Key words: economic translation, typology, methods of translation, interpretation, translation.

Постановка проблеми. Особливістю сучасного етапу розвитку світової економіки є концентрація не на досвіді виробництва чи збуту товарів, а на інформації й комунікації, тобто на розвитку інформаційно-комунікативних технологій. «Хто володіє інформацією, той володіє світом», – слова Уїнстона Черчилля, що не втратили актуальності й у нашому столітті. Адже інформація у сучасному світі, безперечно, є стратегічним ресурсом, її спотворення може призвести до серйозних наслідків. У глобалізованому світі в процесі отримання й обміну інформацією переклад став незамінним компонентом інтернаціоналізації економіки. Економічні установи та підприємства задля власного успішного розвитку змушені працювати на міжнародній арені, в іншомовному просторі, що значною мірою активізувало практику професійного перекладу в галузі економіки, торгівлі, фінансів і діяльності міжнародних організацій. З цієї причини мультинаціональні компанії, котрі прагнуть до міжнародної експансії, уже не одне десятиліття пропонують власну документацію багатьма мовами, малий і середній бізнес, щоб заво-

ювати ринки в нових царинах бізнесу, також активно переходить на багатомовність.

Реагуючи на актуальний запит та усвідомлюючи необхідність випуску професійних перекладачів, чимало навчальних закладів по всьому світу відкрили спеціальність «Переклад»/«Перекладознавство». Долучилася до цього процесу й Україна, на теренах якої зазначений фах можна вивчати як у класичних філологічних вишах, так і в галузевих. Однак, орієнтуючись насамперед на чинні стандарти освіти, а не на запит ринку праці, більшість навчальних закладів не виокремлюють економічного перекладу в окремий фах, надаючи йому, у кращому разі, статус «спецкурсу». Не вистачає й підручників, які акцентували б специфіку та комплексність саме цього виду перекладу, розглядаючи взаємозв'язки між різними компонентами письмового й усного економічного перекладу, як-от: термінологія, порівняльний аналіз, нові технології, термінографічні інтернет-ресурси, документація тощо. Одиначними залишаються й наукові та навчально-методичні розробки питання перекладу в галузі економіки, оскільки останній традиційно залишається у межах науково-тех-

нічного перекладу. Виокремити економічний переклад у самостійний розділ знань і створити відповідну наукову та навчально-методичну бази – це, на нашу думку, нагальне завдання сьогодення. Мета цієї статті: ідентифікувати цей вид перекладацької діяльності, проаналізувати його специфіку в теоретичному та практичному аспектах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із загальною диференціацією перекладу на художній та прагматичний (за властивостями текстів), переклад у галузі економіки належить до останнього, що жодною мірою не знижує його складності, а лише підкреслює специфічність. Однак для розуміння особливостей саме економічного перекладу такого загального поділу недостатньо, оскільки в обох групах можна виокремити численні види текстів різної проблематики, з різними семантичними, синтаксичними та стилістичними закономірностями, котрі вимагають, відповідно, застосування різних методів перекладу. У складенні детальнішої класифікації науковці так і не дійшли згоди, орієнтуючи свої пропозиції на власні дослідницькі цілі. Відмінність таких класифікацій полягає в тому, що вони ґрунтуються на різних критеріях виокремлення тексту. Так класифікація Ельзи Таберніг де Пуккиареллі, запропонована в роботі “Aspectos tecnicos y literarios de la traducción” (1964), ґрунтується на змістових особливостях текстів, які перекладаються і розрізняє таке:

1) технічний переклад: тексти природничих наук, особливістю перекладу яких є те, що знання предмета є важливішим, ніж знання мови, зосереджується передовсім на знанні спеціальних термінів;

2) філософський переклад: тексти, під час перекладу яких від перекладача очікується, окрім знання термінології, здатність особливо чітко дотримуватися розвитку думки автора.

3) літературний переклад: художні тексти, під час перекладу яких, крім змісту, необхідно виявляти й відтворювати також їхню художню форму [4, с. 144].

Фахівці одразу вказали недоліки такої класифікації, назвавши її умовною, оскільки вимога щодо дотримання в перекладі розвитку авторської думки релевантна для всіх видів перекладу, хіба що у відтворенні певних філософських текстів іншою мовою це викликає додаткову складність [1].

Головним критерієм класифікації А. Федорова став характер матеріалу, що перекладається. Науковець певною мірою варіює

пропоновані раніше види текстів, формулює їх відповідно до вимог часу. Так він конкретизує технічні тексти як інформаційні, документальні (торговельного й ділового характеру) та наукові (1), філософські – як суспільно-політичні й публіцистичні (2), залишає без змін останній тип текстів – (художньо) літературні (3) [3, с. 228]. Особливо цінним для нашого дослідження в цій класифікації є те, що тут уперше акцентовано необхідність виокремлення саме торговельних і ділових текстів, які надалі становитимуть основу економічних текстів. Також А. Федоров першим наголосив на наявності в них спеціальних термінів і спеціальної фразеології, котрі потребують особливої точності перекладу – умова, що забезпечує якість і професійність перекладу.

Звертає на себе увагу також запропонована американським лінгвістом Дж. Касанранде класифікація перекладів за принципом наукового спрямування текстів перекладу: 1) прагматичні, 2) естетично-художні, 3) лінгвістичні, 4) етнографічні [цит. за п. 2, с. 203].

Спроба узагальненої класифікації видів перекладу на основі різних критеріїв належить Жоржу Мунену, котрий виокремлював таке: за змістом – технічні переклади, серед яких окрема група – релігійні, за мовою написання – художній переклад, за формою – переклад віршів, за цільовою аудиторією – переклад дитячої літератури, за способом використання тексту – переклад сценічних творів, за технічними умовами реалізації – переклад фільмів [цит. за п. 2, с. 204].

Продуктивною для поділу саме економічних текстів ми вважаємо типологію текстів, запропоновану німецькою дослідницею Катаріною Райс, котра акцентує на функціональному спрямуванні тексту. Беручи за основу визначення Карла Бюлера, що мова є насамперед «опис», «вираження» та «звернення», дослідниця виділяє чотири основні групи текстів перекладу. У першій групі провідною є функція опису (повідомлення інформації), тексти орієнтовані на зміст; у другій – функція вираження (емоційні чи естетичні переживання), тексти орієнтовані на форму; у третій – функція звернення (заклик до дії), тексти орієнтовані на певну реакцію у відповідь; у четвертій групі текстів поєднано функції опису й вираження, сюди належать матеріали, що зафіксовані в письмовому вигляді, але надходять до одержувача в усній формі та сприймаються ним на слух (аудио-медіальні тексти) [2, с. 207].

Наведені класифікації й типології текстів перекладу свідчать про те, що сучасна наука має певний досвід теоретичного вивчення питання і його практичних досліджень. Аналізуючи наявні наукові теорії перекладу, важливо, на нашу думку, акцентувати увагу не на їхній розбіжності, а смислово взаємному доповненні репрезентованих типологій, котрі, виділяючи певну характерну рису перекладу, у сумі дають змогу більш повно та рельєфно визначити його особливості. Як результат – визнання необхідності визначення категорії тексту задля вибору методу перекладу, оскільки саме вид тексту є провідним фактором і критерієм процесу перекладу та його оцінки.

Поширивши класифікацію К. Райс на галузь економіки, умовно визначаємо чотири типи текстів. До першого типу належать фахові нехудожні тексти, як-от: словникова стаття економічного словника, анотації до статей та дисертацій з економічної тематики, економічні дослідження, підручники, посібники, навчальна і спеціальна література з економіки, комерційна кореспонденція економічного характеру, специфікації товарів, інструкції та офіційні документи тощо. Головною вимогою до перекладу таких текстів є забезпечення інваріантності на рівні змісту, що досягається шляхом використання прямих інваріантних відповідників. Ядерними одиницями в таких текстах є терміни, тобто спеціальні слова або словосполучення, що вживаються для точного вираження поняття з певної галузі знань, у нашому випадку – з економіки. Складність перекладу полягає в тому, що запропонований прямий інваріантний відповідник має бути однозначним, семантично чітко відмежованим від тих його значень, що виявляються в його позатермінологічному функціонуванні чи в термінологічному, але в іншій галузі знань. Однак сучасна економіка є багатоаспектною, вона включає в себе широкий спектр інших наук, серед яких, окрім суто економічних (мікро-, макроекономіка, економіка підприємства, економічний аналіз тощо), також фінанси, банківська справа, фондові біржі, інвестування, системи управління, бізнес-інформатика тощо. Кожна з цих наук має власну систему та структуру термінів, лише їх певна частина може бути водночас загальною для кількох наук. Також слід враховувати відмінності в економічних реаліях різних країн. Тобто, переклад термінів вимагає насамперед фахових економічних знань, котрі забезпечать розуміння його змісту, і воло-

діння термінологією в мовах перекладу. Слід зазначити, що останнім часом вітчизняні й зарубіжні лінгвісти докладають зусиль щодо створення і стандартизації нових термінів, результатом чого є зближення значень міжнародних термінів і поступове подолання семантичних розбіжностей (зокрема, полісемії та синонімії) у термінологічному складі європейських мов.

До другого типу належать як фахові тексти усталеної фіксованої форми (різногалузева економічна документація), так і нефахові художні тексти – твори художньої літератури, котрі містять економічну тематику (есе, життєписи, фейлетони, анекдоти, афоризми, новели, романи, епіграми тощо). У цих типах текстів основним є те, як саме автор викладає їх зміст, тобто форма повідомлення. Елемент форми не лише домінує над предметно-змістовим компонентом (за винятком документації, де зміст так само важливий, як і форма), а й слугує елементом утілення (документального чи художнього), котрий надає тексту оригінальної форми. Саме цю форму слід аналогічно відтворити у процесі перекладу, максимального наблизивши її до оригіналу. Лише за цієї умови переклад вважатиметься еквівалентним.

У перекладі нефахових текстів другого типу облігаторною є естетична функція, а критерій термінологічності стає варіативним. Інформація, що міститься в текстах, орієнтованих на форму, є не прямою, почасти імпліцитною та загальнокультурною. Для їх перекладу продуктивними можуть бути методи варіативних і контекстуальних (оказіональних) відповідників та різних видів лексико-семантичних трансформацій.

Тексти третього типу мають забезпечити відповідну реакцію, спонукати до певної дії. До них належать насамперед рекламні тексти й «ролики», слоган, пропаганда. Залежно від адресата, їх можна вважати і фаховими, і не фаховими. Мовне оформлення змісту в текстах, орієнтованих на звернення, має бути підпорядковане специфічним прагматичним мовним вимогам. Крім економічних термінів, у таких текстах можуть зустрічатися лексичні одиниці, які роблять економічну лексику культуродетермінованою. При перекладі текстів, орієнтованих на звернення, необхідно враховувати експресивність опису продукції, використовуючи при цьому адекватні експресивні образні засоби цільової мови, оскільки текст перекладу має викликати той самий ефект, що й оригінал.

До четвертого типу економічних текстів належать тексти засобів масової комунікації (радіо- і телепередачі, інтернет-повідомлення) та презентації економічного характеру, орієнтовані як на професійну, так і на загальну аудиторію. Увесь корпус текстів, котрий продукують і розповсюджують засоби масової інформації, є стійкою мовною системою з притаманними їй специфічними лінгвістичними властивостями й ознаками. Мова ЗМІ розглядається як особлива знакова система змішаного типу з певним співвідношенням вербальних і аудіовізуальних компонентів. Характерною ознакою текстів цього типу є застосування позамовного (технічного) середовища та немовних (графічних, акустичних і візуальних) форм вираження. Лише визначивши комунікативний намір автора оригіналу, його мету, перекладач може здійснити адекватний переклад.

Щодо практики перекладу в галузі економіки, то тут особливого значення набуває поділ на письмовий та усний переклад. Це дві різні кваліфікації перекладачів, які вимагають від них різних форм підготовки (що засвідчується в Європі різними дипломами) і ставлять перед фахівцями різні завдання. Так письмовий перекладач має перекладати фіксований (зазвичай письмово) текст з мови-джерела на цільову мову. Особливості його роботи полягають у тому, що задля її виконання він може користуватися різними допоміжними засобами (фахові, мовні словники та довідники, інтернет-ресурс) чи консультаціями інших фахівців, перекладач не обмежений жорсткими часовими межами, може повторити чи відкоригувати переклад. Письмовий переклад вимагає від фахівця таких суб'єктивних якостей, як: вміння зосереджуватися, аналізувати й оцінювати текст, з яким працює, приймати рішення щодо вибору різних варіантів перекладу. Для успішного результату йому також необхідно визначитися з метою, функцією та стратегією перекладу.

Завдання усного перекладача – відтворити нефіксований текст, як правило, проголошений, синхронно чи послідовно цільовою мовою. Особливості його роботи полягають у тому, що вона вимагає екстремальної концентрації, усний переклад практично неможливо повторити чи відкоригувати (окрім поодиноких винятків), під час його виконання не користуються допоміжними засобами, велику роль відіграє особистий контакт. Усний перекладач має володіти такими якостями й уміннями: грамотна й фонетично добре артикульована мова, багатий словниковий запас в обох робочих мовах, знання фонду стійких конструкцій і кліше, вміння швидко знаходити їх, тобто автоматизація мовних і мовленнєвих засобів вираження, швидкість реакції, хороша оперативна пам'ять, вміння зосередитися, розумова та фізична витривалість.

Висновки. Отже, економічний переклад – це окремий вид перекладацької діяльності, провідними завданнями якого є такі: адекватно відтворити зміст тексту з урахуванням відмінностей в економічних реаліях і терміносистемах різних країн, зберегти фахову семантику. Ця діяльність буде успішною лише за умови її організації на високому науково-теоретичному та практичному рівнях, до створення якого має долучитися вітчизняне перекладознавство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства : [підручник] / І.В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 512 с.
2. Райс К. Классификация текстов и методы перевода / К. Райс // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 202–228.
3. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : [учебное пособие] / А.В. Федоров. – 5 изд. – М. : Издательский дом «Филология», 2002. – 348 с.
4. Tabernig de Puccisirelli E. Aspectos tecnicos y literarios de la traduccion / E. Tabernig de Puccisirelli // Boletin de Estudios germanicos. – Mendoza, 1964. – S. 142–146.